

Федяєва В.Л.

Федяева В.Л.

Fedyayeva V.L.

Наукове стажування в системі підготовки і перепідготовки кадрів вищої кваліфікації

Научная стажировка в системе подготовки и переподготовки кадров высшей квалификации

Scientific training in the system of training and retraining of personnel of higher qualification

У статті розкриваються питання, які потребують пошуку нових шляхів підвищення ефективності роботи в умовах сьогодення, насамперед, об'єднання зусиль усіх інституцій, причетних до реалізації таких завдань у системі неперервної освіти зокрема. Ця система спрямована на формування нових професійних компетентностей у психолого-педагогічній, науково-дослідній, організаційно-виховній роботі. Велику увагу приділяємо вивченню науково-педагогічного досвіду, його впровадження в практику, зокрема це стосується підвищення кваліфікації на кафедрах методик викладання окремих навчальних дисциплін та предметів, що допомагає усвідомити і перевірити на практиці ефективність застосування інноваційних технологій реалізації змісту навчання.

В статье раскрываются вопросы, которые требуют поиска новых путей повышения эффективности работы в условиях современности, прежде всего, объединение усилий всех институтов, причастных к реализации таких задач в системе непрерывного образования в частности. Эта система направлена на формирование новых профессиональных компетенций в психолого-педагогической, научно-исследовательской, организационно-воспитательной работе. Большое внимание уделяем изучению научно-педагогического опыта, его внедрение в практику, в частности это касается повышения квалификации на кафедрах методик преподавания отдельных учебных дисциплин и предметов, что помогает осознать и проверить на практике

эффективность применения инновационных технологий реализации содержания обучения.

The article describes the issues that need to find new ways of improving the efficiency of work in conditions of modernity, above all, the combined efforts of all institutions involved in the implementation of such tasks in the system of continuous education in particular. This system is aimed at the formation of new professional competences in psychological, pedagogical, scientific-research, educational and organizational activities. Pay great attention to the study of scientific and pedagogical experience, its implementation in practice, in particular with regard to training in the departments of teaching certain disciplines and subjects, which helps to understand and test the effectiveness of innovative technologies implementation of the training content. Training, scientific and pedagogical training at the University has a clear planning is carried out at individual educational plans and programs developed by departments and approved by the scientific-methodical commissions of faculties. There are also inter-departmental plans. It should be noted that the departments of the University may be approved by curriculum and programs that are determined by the contract agencies of the customer and the executing Agency and meet the urgent needs and requirements for the internship or another teacher, teacher, organizer and head of the educational institution. Success and internship depends on a clear, organized system of government.

Ключові слова: наукове стажування, педагогічні технології, професійний рівень, освітнє середовище, неперервна педагогічна освіта, ретроспективний аналіз, комплексний розвиток педагогів, післядипломна освіта, інноваційні технології, фахова кваліфікація.

Ключевые слова: научная стажировка, педагогические технологии, профессиональный уровень, образовательная среда, непрерывное педагогическое образование, ретроспективный анализ, комплексное развитие педагогов, последипломное образование, инновационные технологии, профессиональная квалификация.

Keywords: scientific training, educational technology, professional level, educational environment, continuing teacher education, retrospective analysis, integrated development of teachers, graduate education, innovative technology, professional qualifications.

Модернізація системи неперервної педагогічної освіти України належить до стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку суспільства. Наповнення її новим змістом, новими сучасними педагогічними технологіями сприятиме підвищенню якості особистісно-професійної підготовки викладачів (вчителів), здатних ефективно виконувати багатофункціональну, різновекторну педагогічну діяльність. Цей важливий, складний, значущий і актуальний процес спрямовує науковців, керівників закладів післядипломної освіти на пошук нових форм реалізації багатьох ключових, проблематичних завдань підвищення професійного рівня освітянських кадрів. Перш за все, вимагає істотного вдосконалення шляхом створення, наукового обґрунтування й упровадження в практику державних стандартів післядипломної освіти з урахуванням вітчизняних загальноєвропейських, регіональних запитів, формування гнучкого, конкурентного освітнього середовища з домінуванням інноваційних технологій, варіативних практико-зорієнтованих програм підвищення кваліфікації, що сприятиме сучасному розвитку, саморозвиткові й самореалізації педагога.

У державних документах: Конституції України (1996), законах «Про освіту» (2004), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про вищу освіту» (2007), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» (2012), «Концепції розвитку післядипломної освіти в Україні» наголошено на необхідності підготовки компетентних, активних, самодостатніх педагогічних кадрів; зазначено, що вдосконалення системи неперервної освіти, яка відповідає вимогам сьогодення є домінантною умовою розвитку вітчизняного культурно-освітнього простору.

Проблемі розвитку неперервної педагогічної освіти, пошуку нових, високотехнологічних підходів у підготовці та перепідготовці викладачів, учителів завжди були, є і будуть у полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних учених. При цьому науковці розглядають досить широкий діапазон складових підвищення професійного рівня освітян сучасної школи з урахуванням історичної традиції. Зокрема, це праці таких відомих в Україні і за її межами теоретиків і практиків становлення й розвитку вищої професійної освіти, як О.В.Глузмана, В.Г.Кременя, В.І.Лугового, М.Ф.Степка, І.А.Зязюна, Н.В.Кічук, С.О.Сисоєвої [4,6,7,10] тощо. Безпосередньо проблемами підвищення кваліфікації в системі неперервної освіти педагогічних кадрів займалися і займаються А.І.Кузьминський, Н.Г.Ничкало, В.В.Олійник, В.А.Семиченко [5,8,9] та інші.

Не зважаючи на широкий спектр досліджуваних питань, у системі неперервної педагогічної освіти, зокрема у післядипломній, є питання, які потребують пошуку нових шляхів підвищення ефективності такої роботи в умовах сьогодення, насамперед, об'єднання зусиль усіх інституцій, причетних до реалізації таких завдань. Чільне місце у цьому процесі належить вищим навчальним закладам, які в контексті нових освітніх програм можуть запропонувати нові форми роботи післядипломної освіти педагогам, викладачам навчальних закладів різного рівня, зокрема I-II рівня акредитації, технічних коледжів.

Слід зазначити, що ретроспективний і порівняльно-педагогічний аналіз розвитку післядипломної освіти в Україні дозволив виявити пріоритетні напрями її сучасного вдосконалення: розширення змістового наповнення, інноваційних видів і форм роботи з педагогічними кадрами; врахування мотивації особливості до підвищення професійних компетентностей кожним вчителем, викладачем; індивідуальні запити й потреби вчителя на кожному етапі професіоналізації, забезпечення компетентнісного розвитку педагогів, високий рівень саморозвитку, самоорганізації діяльності, її якості і результативності.

Реалізація цих завдань будується на низці методологічних підходів: системного, культурологічного, середовищного, акмеологічного, компетентнісного, соціологічного, управлінського.

Аналіз праць учених, вивчення досвіду роботи закладів післядипломної освіти свідчить, що існуючі структурно-функціональні моделі підвищення кваліфікації, які склалися традиційно, потребують розширення спектру змісту, інноваційних форм, методик та технологій підготовки вчителів. Досить важливим при цьому є регіональний підхід, професійне та фахове спрямування.

На сьогодні в Україні в системі післядипломної освіти особливого звучання і значення набуває наукове стажування, що знайшло підтвердження в останніх нормативно-правових документах МОН України. «Стажування - ... одна з форм післядипломної освіти, яка передбачає адаптацію набутих теоретичних знань до вимог конкретного виду діяльності, конкретної посади на основі досягнень науки, технологій тощо». У науково-довідковій літературі, зокрема в «Енциклопедії освіти» термін «стажування» розкривається у двох значеннях:

1. Стажування молодого спеціаліста є післядипломною практикою фахівця, періодом входження в професію безпосередньо на робочому місці під керівництвом досвідченого працівника, керівника певної наукової чи методичної школи, майстра своєї справи.
2. Стажування є формою засвоєння нових наукових знань, перспективних технологій, видів організації праці та інших досягнень у конкретній сфері діяльності, безпосередньо в організації (установі, закладі, на виробництві), де вони виникли і запроваджуються [1;870].

«Юридична енциклопедія» подає цю дефініцію як «форму навчання, що передбачає набуття практичного досвіду та навичок слухачами, вперше прийнятими на роботу працівниками і претендентами на більш кваліфіковану

роботу (вищу посаду), перевірку їх професійного рівня і ділових якостей, а також підвищення кваліфікації» [11;609].

Стажування, як і підвищення кваліфікації у системі післядипломної освіти України спрямоване на подальше вдосконалення працівниками закладів освіти професійної підготовки, поглиблення й розширення педагогом фахових знань, умінь і навичок, які утворюють цілісну модель із конкретних складових (педагогічної, психологічної, комунікативної, інформаційної, методичної, культурологічної, а також відповідно лінгвістичної, природничої, гуманітарної та інших, залежно від спеціальності – вчитель філології, математики, історії тощо).

Таким чином, післядипломна освіта (підвищення кваліфікації та стажування) спрямована на формування нових професійних компетентностей у психолого-педагогічній, науково-дослідній, організаційно-виховній роботі. Що ж стосується керівних кадрів закладів освіти, то перелік професійних компетентностей ми доповнюємо організаційно-управлінською діяльністю.

Також велика увага в науковому стажуванні приділяється засвоєнню інноваційних технологій, форм, методів та засобів навчання; набуття досвіду формування змісту навчання з урахуванням його цільового спрямування, здобутої освіти за фахом (фахової підготовки), досвіду практичної роботи та рівня кваліфікації з урахуванням інтересів, потреб, запитів викладача. Особливе місце в такій роботі належить вивченню науково-педагогічного досвіду, його впровадження в практику, зокрема це стосується підвищення кваліфікації на кафедрах методик викладання окремих навчальних дисциплін та предметів. Така робота допомагає усвідомити і перевірити на практиці ефективність застосування інноваційних технологій реалізації змісту навчання, що передбачає його диференціацію, індивідуалізацію, запровадження дистанційних, інформаційно-комунікативних технологій навчання.

На сьогодні вищі навчальні заклади, зокрема і Херсонський державний університет, проводить підвищення кваліфікації і стажування педагогічних,

науково-педагогічних працівників закладів освіти всіх рівнів за різними формами та видами, а саме: довготривале підвищення кваліфікації – довготривале науково-педагогічне стажування (максимальний термін – 108 годин); короткотривале науково-педагогічне стажування, яке проходить під час проведення науково-методичних, науково-практичних семінарів, конференцій, семінарів-практикумів, семінарів-нарад, семінарів-тренінгів, власне тренінгів тощо. Також в сучасних умовах вищі навчальні заклади мають можливість і проводять навчання працівників закладів освіти, шкіл, дошкільних навчальних закладів за денною, вечірньою, заочною та дистанційною формами навчання. Слід зазначити, що великі надії на успішність та ефективність у підготовці управлінських кадрів для органів освіти, шкіл, дошкільних і позашкільних навчальних закладів, професорсько-викладацькі колективи університетів покладають на такий освітньо-кваліфікаційний рівень, як магістр «Управління закладом освіти (за вибором)». Виокремлені форми у більшості вищих навчальних закладів поєднуються, як і види роботи. Все залежить від замовника – органу управління освітою: школи, професійно-технічного училища, ліцею, коледжу. При цьому варто підкреслити, що форма навчання визначається закладом-замовником, а форми занять обґрунтовуються та встановлюються закладами-виконавцями, тобто вищими навчальними закладами, і зазвичай це залежить від терміну навчання (стажування) працівників різних навчальних закладів, що пов'язано з самими навчальними програмами (їх складністю викладання та засвоєння), їх мети та змісту з урахуванням пропозицій, потреб, спрямування, рівня фахової кваліфікації та атестації педагогічних кадрів.

Виходячи із досвіду факультетів, кафедр Херсонського державного університету, зазначаємо, що ці питання були, є і будуть у полі зору ректорату, зокрема вони є процесом керованим, і управлінська складова дає можливість вибудувати цей процес у відповідності до принципів системності, демократичності, професійності, креативності. В цілому, ця

робота підпорядкована проректору з наукової роботи й відповідним відділам (аспірантури та докторантури, відділу інтелектуальної власності). Підвищення кваліфікації, науково-педагогічне стажування в університеті має чітке планування, здійснюється за окремими навчальними планами та програмами, розробленими кафедрами і затвердженими науково-методичними комісіями факультетів. Також існують міжкафедральні плани. Слід наголосити, що на кафедрах університету можуть бути затверджені навчальні плани та програми, які визначаються договором закладу-замовника і закладу-виконавця й відповідають нагальним потребам та вимогам до стажування того чи того педагога, вчителя, організатора та керівника освітньої установи.

Необхідно зазначити, що успішність проведення й проходження стажування багато в чому залежить від чіткої, організованої системи управління. Зокрема в університеті, на кожній кафедрі, у відповідних структурних підрозділах, є повна інформація про програми підвищення кваліфікації. Такі програми спрямовані на поглиблення знань, оволодіння сучасними педагогічними технологіями спеціальних фахових, науково-методичних, педагогічних, соціально-гуманітарних, психологічних, правових, економічних та управлінських компетентностей освітянських кадрів, у тому числі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, що сприяє якісному виконання ними своїх посадових обов'язків, розширенню їх компетенції тощо.

За програмами короткотривалого підвищення кваліфікації – семінарів, семінарів-практикумів, семінарів-нарад, семінарів-тренінгів, тренінгів, вебінарів, «круглих столів» проводиться комплексне вивчення сучасних і актуальних наукових проблем галузі освіти, науки, педагогіки, відповідних нормативно-правових актів, вітчизняної та зарубіжної практики, підвищення рівня професійної культури тощо.

Навчальні програми семінарів-тренінгів та тренінгів спрямовані на формування, розвиток та вдосконалення особистісних професійних

компетентностей (організаторських, творчих, лідерських, комунікативних тощо), підвищення ефективності професійної діяльності в галузі освіти.

Мета стажування – формування і закріплення на практиці професійних компетентностей, здобутих у результаті теоретичної підготовки, щодо виконання завдань і обов'язків на займаній посаді або посаді вищого рівня, засвоєння вітчизняного та зарубіжного досвіду, формування особистісних якостей для виконання професійних завдань на новому, більш високому якісному рівні в межах певної спеціальності.

Навчальні плани та програми формуються з урахуванням галузевої специфіки та наукового спрямування працівників і визначаються:

- вимогами суспільства щодо забезпечення вищих навчальних закладів висококваліфікованими фахівцями;
- сучасними вимогами щодо форм, методів і засобів професійної діяльності працівників;
- державними та галузевими стандартами вищої освіти;
- досягненнями в напрямках соціальної, психологічної, управлінської, економічної, правової, технологічної підготовки тощо.

Навчання забезпечує поєднання теоретичного матеріалу з практичною спрямованістю у вирішенні конкретних завдань і проблем розвитку вищих навчальних закладів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Закон України “Про вищу освіту” / Верховна рада України, 2002. (із змінами внесеними згідно з Законом №1024-VI від 19.02.2009 р.)
3. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні / МОН України. – К., 2002.
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати / В. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 447 с.

5. Кузьмінський А. І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні: автореф. дис. на здобуття доктора пед.наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / А. І. Кузьмінський. – К., 2003. – 42 с.
6. Луговий, В. І. Ідентифікація складу і структури компетентностей - ключова умова підвищення ефективності викладання у вищій школі / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: Монографія / [О. Ф. Бондаренко [та ін.]]; [за заг. ред.: В. П. Андрущенко, В. І. Лугового] ; [рец.: О. С. Падалка, В. П. Сергієнко, Н. Шиян]. - К.: Педагогічна думка, 2011.
7. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / Упоряд. М.Ф.Степко, Я.Я. Болубаш, К.М.Левківський, Ю.В.Сухарніков. – К.: МОНУ, 2004. – 24с.
8. Олійник В.В. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті: організаційно–педагогічний аспект: навч. посіб. / В.В. Олійник. – К.: ЦППО, 2001. – 148 с.
9. Олійник В.В. Наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: монографія / В.В. Олійник. – К.: Міленіум, 2003. – 594 с.
10. Степко М.Ф., Клименко Б.В., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ А.А. Болонський процес і навчання впродовж життя: Монографія. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2004.- 112 с.
11. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.. – К.: «Українська енциклопедія», 1998.